

Olga Dąbrowska-Cendrowska
Instytut Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach
cendrowska@ujk.edu.pl

Kielce, 18.09.2025 r

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Roberta Berlińskiego
pod tytułem: *Rola brytyjskich tabloidów w kampanii referendalnej w sprawie*
członkostwa Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej w 2016 r. Od populizmu i politycznego
zaangażowanie do dezinformacji.

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie,

Kolegium Mediów i Komunikacji Społecznej.

Promotor dr hab. Marcin Szewczyk, prof. WSiIZ

Pan Robert Berliński tematem swojej pracy uczynił rolę brytyjskich tabloidów w kampanii referendalnej w 2016 r. Analizie poddał nie tylko ich zaangażowanie polityczne po obydwu stronach sporu, czyli wśród zwolenników i przeciwników Brexitu, ale przede wszystkim działań dezinformacyjnych prowadzonych przez pięć wiodących tabloidów, celowo wprowadzających w błąd opinię publiczną. Uważam, że w czasie dynamicznych przemian geopolitycznych, wojny hybrydowej pomiędzy Rosją a Ukrainą w latach 2014-2016, która w 2022 r. przekształciła się w pełnoskalowy konflikt zbrojny, wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej oraz wyników wyborów prezydenckich w USA (2016 i 2024 r.) – badanie zaangażowania znaczących mediów, używanej przez nich narracji oraz wykorzystywanej dezinformacji – ma ogromne znaczenie dla zrozumienia działania mediów i relacji między właścicielami mediów a opinią publiczną. Zaproponowany przez Doktoranta temat dysertacji wynika z jego zainteresowań politologicznych, socjologicznych i medioznawczych. Wykorzystując swoją interdyscyplinarną wiedzę dotyczącą roli i znaczenia brytyjskich tabloidów Autor podkreślił „w przeciwieństwie do prasy większości państw europejskich, prasa brytyjska jest niezwykle upolityczniona w tym sensie, że nie ukrywa mocnego zaangażowania i identyfikacji z którąś ze stron sporu politycznego [...]. Do tego trzeba dodać fakt, że brytyjskie tabloidy zdominowały prasowy rynek pod względem liczby odbiorców [...] pięć poddanych analizie tytułów dociera do około 85% wszystkich czytelników” (s. 6).

Zaproponowany temat rozprawy oceniam wysoko, ze względu na jego aktualność oraz żywe zaangażowanie środków masowego przekazu, w tym przypadku brytyjskich tabloidów, w informowanie (szerzenie dezinformacji) o kampanii referendalnej w Wielkiej Brytanii w 2016 r. Choć podjęta problematyka ma charakter interdyscyplinarny, to Autor dysertacji świadomie osadził swoje rozważania teoretyczne i badania empiryczne w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach, a świadczą o tym przedmiot badań, postawione cele, pytania i hipotezy badawcze oraz wybrane przez niego metody badań.

Cel pracy, pytania i hipotezy badawcze -

Pan Robert Berliński, w rozdziale pierwszym, porządkującym metodologiczne aspekty badań, jasno sformułował cel główny swojej rozprawy doktorskiej, którym było „zdefiniowanie roli i określenie zakresu oddziaływania wybranych pięciu brytyjskich tabloidów na przebieg i rezultat kampanii referendalnej w sprawie wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej w 2016 r.” (s. 33). Do tak postawionego celu głównego Autor doprecyzował dwa cele pomocnicze:

- Wyjaśnienie, w jakim stopniu przebieg dyskursu prasowego wokół Brexitu determinowany był dezinformacją – czyli świadomym serwowaniem nieprawdziwych informacji;
- Określenie, czy brytyjskie tabloidy w okresie kampanii wykorzystywały swoją pozycję na rynku medialnym do kształtowania populistycznych postaw swoich odbiorców wobec ważniejszych tematów społeczno-politycznych (s. 33).

Zarówno główny problem badawczy, jak i sześć problemów szczegółowych Doktorant sformułował w odniesieniu do celu głównego i celów szczegółowych. Wszystkie miały formę pytań. Problem badawczy brzmiał następująco „w jakim stopniu dezinformacyjna publicystyka głównych brytyjskich tabloidów determinowała kształt i treść publicznego dyskursu wokół wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej” (s. 34). Szczegółowe problemy badawcze powstały jako rezultat osadzenia tematu, celów oraz problemu głównego w jasno określonych kontekstach: politycznym, społecznym i historycznym, które rzutowały na badaną kampanię referendalną. W związku z powyższym, Pan Robert sformułował sześć problemów badawczych, które przedstawił w logicznym porządku, odnosząc się do zagadnień poruszanych w dysertacji. Brzmiały one następująco:

- Jaką rolę, historycznie i współcześnie, odgrywa brytyjska codzienna prasa popularna, tzw. tabloidy, w kształtowaniu opinii brytyjskiego społeczeństwa?

- Jaki był bilans członkostwa Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej i w jaki sposób wpłynął na kształtowanie się sceptycznych postaw Brytyjczyków wobec dalszego pozostawania kraju w Unii Europejskiej?
- Na czym polega istota dezinformacji i w jaki sposób zniekształca ona fakty i wpływa na kształtowanie opinii publicznej?
- W jaki sposób i dlaczego zaangażowanie polityczne części prasy brytyjskiej przerodziło się w okresie kampanii referendalnej w działania dezinformacyjne?
- Jakie metody i techniki dezinformacyjne wprowadziły do swojego arsenału działań brytyjskie tabloidy?
- Które z metod i technik dezinformacji okazały się najbardziej skuteczne i najłatwiej przyswajalne przez Brytyjczyków? (s. 34).

Hipoteza główna, jak słusznie stwierdził Autor, „pozostaje w ścisłej korelacji z problemem badawczym” i brzmi następująco „dezinformacyjne dziennikarstwo uprawiane przez wiodące brytyjskie tabloidy w znacznym stopniu dezinformowało kształt debaty publicznej wokół Brexitu oraz przyczyniło się do zwycięstwa przeciwników obecności Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej w referendum w 2016 r., a w konsekwencji do jej opuszczenia” (s. 35). Zaproponowane hipotezy szczegółowe mają rozbudowaną formę, gdyż Autor odwoływał się w nich do swojej wiedzy, którą posiadał podczas studiowania literatury przedmiotu. Dotykają one kwestii pojawiających się w problemach szczegółowych i stanowią próbę obszerniejszych, prawdopodobnych odpowiedzi. Ze względu na objętość niniejszej recenzji zrezygnuję z przytaczania ich w całości. Odsyłam natomiast wszystkich zainteresowanych tą tematyką do rozdziału metodologicznego dysertacji na s. 35-36. **Warto!**

Metody badań

Do zrealizowania celów i weryfikacji postawionych hipotez badawczych Doktorant zdecydował się wykorzystać metodę analizy zawartości (ilościową i jakościową). Przyjął, że „analiza zawartości wybranych tabloidów (ilościowa) oraz ich treści (jakościowa) jako zasadnicze metody badań empirycznych będą wsparte innymi metodami pomocniczymi, popularnymi w naukach społecznych” (s. 39). W tym celu do zbadania teoretycznych kontekstów funkcjonowania prasy tabloidowej w Wielkiej Brytanii Pan Robert Berliński wykorzystał: kwerendę, metodę dogmatyczną, metodę komparatystyczną, metodę analizy dokumentów. Uważam, że to właściwe postępowanie metodologiczne, wynikające ze znajomości badanej problematyki.

Zakres czasowy analizy, który znalazł się w tytule pracy, czyli rok 2016 został precyzyjnie omówiony w rozdziale metodologicznym (s. 44). Doktorant słusznie skupił się na okresie 10 tygodni, osadzając swoje badania między 15 kwietnia do 23 czerwca 2016 r. Daty te są związane z oficjalnym trwaniem kampanii referendalnej wynikającym z rządowego rozporządzenia z dnia 3 marca 2016 r. (s. 44).

Podstawą do stworzenia klucza kategoryzacyjnego stała się analiza argumentów zwolenników i przeciwników Brexitu (s. 42). W tabeli 1.3. Doktorant przedstawił przyjęte do badań narzędzie, które składa się z sześciu głównych kategorii: gospodarka, suwerenność, imigracja, strach, nieuczciwość, establishment (s. 42-43).

Struktura i ocena merytoryczna pracy

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska ma charakter teoretyczno-empiryczny, liczy 245 stron i składa się ze spisu treści, wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, wykazu rysunków, wykazu tabel oraz streszczeń w języku polskim i angielskim.

Pracę rozpoczyna wstęp, w którym Autor wyjaśnił powody wyboru tematu dysertacji, odnosząc się zarówno do zagadnień dotyczących dezinformacji, roli brytyjskich tabliodów oraz relacji między Unią Europejską a Wielką Brytanią. Wskazując lukę badawczą precyzyjnie określił cel swojej pracy, przedmiot badań, wskazał metody badawcze i scharakteryzował budowę pracy.

Metodologiczne aspekty badań to tytuł pierwszego z pięciu rozdziałów dysertacji. Pan Robert rozpoczął swoją pracę w nietuzinkowy sposób. Przyznam, że pierwszy raz spotkałam się z taką konstrukcją doktoratu pisanego w języku polskim. Przyjęte przez Autora rozwiązanie w prezentacji zebranego materiału teoretyczno-empirycznego uważam za bardzo trafne. **Gratuluję Doktorantowi odwagi, w podążaniu swoją drogą!** Moim zdaniem, takie rozwiązanie uwypukliło kontekst polityczny, społeczny oraz medioznawczy badań. Pozwoliło na potraktowanie obydwu części pracy, tej teoretycznej i empirycznej, jako spójnej, jednolitej całości, do której odnoszą się zarówno cele, pytania, hipotezy badawcze, jak i przyjęte metody badań. Poza założeniami metodologicznymi, które omówiłam wyżej, w tej części pracy zostały wnikliwie opisane wstępne założenia teoretyczne, tj. istota Brexitu, brytyjska prasa wobec Brexitu oraz wyniki przeglądu literatury przedmiotu, dzięki którym wskazano na ewidentną lukę badawczą.

Rozdział drugi pt. *Rola codziennej prasy w Wielkiej Brytanii i jej wpływ na kształtowanie świadomości społecznej – historycznie i obecnie* powstał na bazie analizy literatury naukowej i aktów prawnych, regulujących funkcjonowanie mediów. Autor

zaprezentował rozwój rynku prasowego w ujęciu chronologicznym, umiejętnie koncentrując się na najważniejszych tytułach i wydawcach. Dokonał ciekawej syntezy najważniejszych faktów i procesów. Na szczególną uwagę zasługują podrozdziały zawierające informacje dotyczące kształtowania się rynku prasy tabloidowej w Wielkiej Brytanii oraz charakterystykę wybranych do badań, konkretnych periodyków, czyli „The Sun”, „The Daily Mail”, „The Daily Mirror”, „The Daily Express” oraz „The Daily Star” (s. 66-87). Te rozważania dopełnia fragment analizujący zjawisko populizmu tabloidowego. W tym kontekście chciałabym się dowiedzieć od Autora – znawcy tego zagadnienia – jakie cechy tabloidowego rynku prasy łączy ten brytyjski i polski. Czy w ogóle takie są?

Relacje pomiędzy Wielką Brytanią a Unią Europejską zostały omówione w rozdziale trzecim. Wyłania się tu niespójność zawartości pracy ze spisem treści i informacjami ze wstępu, dotyczącymi struktury dysertacji. Wdarł się, zapewne przez przypadek, mały błąd. W tym fragmencie Autor przypominał powody wstąpienia Wielkiej Brytanii do Unii Europejskiej. Odwołując się do znaczenia słowa eurosceptycyzm, stworzył katalog przyczyn sprzyjających narodzinom brytyjskiego eurosceptycyzmu, a w konsekwencji Brexitu, przedstawił je w trzech kategoriach w trzech kategoriach: politycznej, społecznej i ekonomicznej. Ten rozdział pracy kończą zagadnienia dotyczące roli badanych periodyków w kształtowaniu debaty publicznej w okresie członkostwa w Unii Europejskiej, zwłaszcza przed referendum z 2016 r. Zastanawiam się, czy Autor wie, w jakim stopniu, i w jakim zakresie tabloidy ukazujące się na polskim rynku prasowym interesowały się Brexitem.

Rozdział czwarty pt. *Dezinformacja i jej wpływ na kształtowanie się opinii publicznej* zawiera nie tylko przegląd, ale i krytyczną ocenę wielu definicji kluczowego dla przyjętych założeń metodologicznych pojęcia, jakim jest dezinformacja. Ta część rozdziału powstała na bazie dobrze dobranej i przestudiowanej literatury przedmiotu, z odniesieniami do najnowszych publikacji i ustaleń badawczy tego zjawiska społecznego. Poza definicjami Pan Robert Berliński przeanalizował także cele oraz metody, wykorzystywane do szerzenia dezinformacji za pomocą mediów. W kontekście tematu pracy na uwagę zasługuje udana próba stworzenia listy czynników sprzyjających oddziaływaniu dezinformacji na opinię publiczną. W związku z tym, że fragment dotyczący gwałtownego rozwoju mediów społecznościowych i ich wpływu na zwiększenie ryzyka dezinformacji, bardzo mnie zainteresował, chciałabym dopytać, który z siedmiu przedstawionych na s. 162-163 sposobów, zdaniem Autora, ma największe znaczenie dla wprowadzania opinii publicznej w błąd.

Formy i metody dezinformacji podejmowane przez tabloidy to tytuł piątego, empirycznego rozdziału, w którym Doktorant w sposób przemyślany omówił i poddał

krytycznej ocenie wyniki przeprowadzonych badań. Zebrany materiał został zaprezentowany w porządku tematycznym, wynikającym z przyjętego klucza kategoryzacyjnego, czyli gospodarka i bezpieczeństwo socjalne, imigracja, suwerenność i tożsamość narodowa oraz konflikt elit ze „zwykłymi ludźmi”. Pan Robert Berliński korzystał z metody analizy zawartości, dlatego w prezentacji wyników najpierw odnosił się do ich aspektu ilościowego, umieszczając dane we właściwie przygotowanych tabelach. Analiza jakościowa zebranego materiału to nie tylko rozważania odnoszące się do treści artykułów, opublikowanych w badanych tabloidach, to także umiejętne odwoływanie się do ustaleń innych badaczy. Tę część pracy kończą wnioski z badań.

Przedłożoną do recenzji rozprawę doktorską czytałam z wielką przyjemnością. Pozytywnie zaskoczyła mnie konstrukcja pracy, czyli rozpoczęcie od rozdziału metodologicznego. Autor, dbając o logiczną strukturę dysertacji, każdy rozdział analityczny (II-IV) kończy podsumowaniem, a rozdział empiryczny wnioskami z badań. Dojrzałość badawcza Doktoranta wyłania się już podczas lektury pierwszego rozdziału, który wieńczy fragment dotyczący ograniczeń metodologicznych, wynikających z przyjętej metody badawczej. Zakończenie to umiejętne odniesienie się do całej pracy, do wniosków, które pojawiają się na każdym etapie prowadzonej analizy.

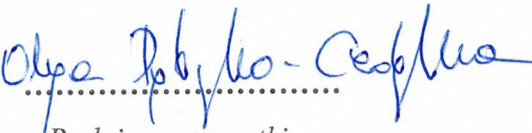
Na szczególne wyróżnienie zasługuje spójna narracja. Autor zadbał o precyzję wywodu oraz wyczerpujące rozstrzygnięcia definicyjne. Płynnie porusza się w literaturze przedmiotu. Doceniam także starannie przygotowane i przeprowadzone badania. **Gratuluję!!** Praca została porządnie sformatowana, w tym także materiał graficzny. Rekomenduję pracę do druku.

Wniosek końcowy

Zaprezentowane w recenzji opinie, mające na celu posłużyć ostatecznej ocenie przedstawionej rozprawy doktorskiej Pana magistra Roberta Berlińskiego, pozwalają pozytywnie ocenić przygotowaną dysertację, której temat wpisuje się w zakres dyscypliny nauki o komunikacji społecznej i mediach.

Doktorant przekonał mnie, że potrafi poruszać się w literaturze przedmiotu, formułować cele badań, pytania i hipotezy badawcze, dobierać właściwe metody do osiągnięcia celu. Myśli analitycznie, potrafi syntezować i wyciągać wnioski. Pomimo wskazanych w recenzji drobnych uwag krytycznych stwierdzam, że dysertacja Pana Roberta Berlińskiego pt. ***Rola brytyjskich tabloidów w kampanii referendalnej w sprawie członkostwa Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej w 2016 r. Od populizmu i politycznego zaangażowanie do dezinformacji*** spełnia

wymogi ustawowe, co pozwala mi wyrazić pozytywną opinię w kwestii dopuszczenia jej Autora do kolejnych etapów przewodu doktorskiego.

.....
Podpis recenzentki

